

Лазебна М. А.

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ ТЕРМІНІВ

Терміни української мови, як правило, утворюються такими основними способами: зміною значення (вторинна лексична номінація), словотвірним, синтаксичним, запозиченням.

Вторинна лексична номінація – це використання вже наявних у мові номінативних засобів у новій для них функції – функції найменування. Розрізняють два основних види вторинної номінації – метафору і метонімію:

1. Метафора – це особливий вид узагальнення, який включає розвиток переносних значень, основаних на подібності (функціональній та зовнішній) предметів і формування абстрактних понять (ручка, провідник, стрічка, рамка, сітка);

2. Метонімія – це перенос значення, при якому назви одного предмета переносяться на інший, який перебуває з ним у відношенні асоціації за суміжністю (вимір – визначення будь-якої величини чогось і вимір – величина, що вимірюють).

Словотвірний спосіб – утворення термінів за допомогою префіксів: надвиробництво, перезволожений; суфіксів: підгортальник, оборотність; суфіксів і префіксів: перезволоженість, супероборотність; складання слів і основ: вакуум-помпа, матеріаломісткість, сумішоутворювач; аббревіації: СЕП (система електронних платежів), МК (магістральний канал). Синтаксичний спосіб – використання словосполучень для називання наукових понять: маркетингове планування, капіталодефіцитні країни, органи влади. Терміни-словосполучення становлять понад 70% сучасних термінів. Запозичення – називання наукового поняття іншомовним словом: контролінг, картридж, роумінг. Запозичення може бути повним або частковим. При повному запозиченні відбувається пристосування до фонетичних і морфологічних особливостей мови-реципієнта: irrigation (фр.) – іригація, liquidate (лат.) – ліквідат. При частковому запозиченні відбувається калькування, тобто буквальний переклад елементів слова з мови-продуцента мовою-реципієнтом: hydrogenium – рос. водород (повне калькування), hydrogenium – укр. водень (часткове калькування). Раніше існували об'єктивно-суб'єктивні причини численних запозичень з класичних мов – грецької та латинської; у наш час – із сучасних європейських мов. Неоднозначним є ставлення до запозичених термінів. Деякі термінознавці – пуристи – заперечують потребу запозичати терміни з інших мов, натомість пропонуючи творити терміни з ресурсів власної мови, інші науковці – конкордисти – розглядають запозичення як об'єктивну реальність мовного життя, оскільки на певних етапах свого розвитку кожна мова зазнає помітного впливу з боку іншої мови (процес мовної інтерференції), але вважають, що кількість іншомовних запозичень у термінології не повинна перевищувати 25%, оскільки це призводить до втрати термінологією національних мовних особливостей. Слід уникати вживання запозичених слів за наявності власних термінів: дегідратація – зневоднення, рамбурсація – повернення боргу тощо.

Робота виконана під керівництвом доц. кафедри українознавства і політології Сукачової Г. П.